

Viša sila kao razlog oslobođenja od odgovornosti za štetu

Bukovac Puvača, Maja

Source / Izvornik: **Hrvatski časopis za osiguranje, 2022, 7, 79 - 92**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:093340>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-26**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Pregledni znanstveni članak

■ Viša sila kao razlog oslobođenja od odgovornosti za štetu

Maja Bukovac Puvača¹

Sažetak: Viša sila je razlog oslobođenja od odgovornosti za štetu čiji se značaj mijenja i ovisi o razvoju pravila o odgovornosti i općem stupnju industrijsko-tehnološkog razvoja društva. Da bi neki prirodni događaj ili ljudska radnja imali karakter više sile potrebno je da budu izvanredni, vanjski, nemogući za predvidjeti, spriječiti, otkloniti ili izbjeći. U svakom konkretnom slučaju sudovi ocjenjuju je li događaj imao te karakteristike i stvarni uvid u sadržaj pojma više sile u pojedinom pravnom poretku daje sudska praksa. Zato će se nakon obrade teorijskog pristupa višoj sili i izmjena pojedinih odredbi propisa koji je predviđaju kao razlog oslobođenja od odgovornosti u radu najviše pažnje posvetiti stajalištima zauzetim u našoj sudskoj praksi, kako onoj starijoj tako i onoj novijeg datuma.

Ključne riječi: viša sila, egzoneracija, objektivna odgovornost za štetu, opasna stvar, opasna djelatnost

1. UVOD

Viša sila kao pravna činjenica proizvodi pravne učinke u svim granama prava. U građanskom pravu najviše dolazi do izražaja u obveznom pravu. Ovdje ona predstavlja pravnu činjenicu priznatu kao razlog oslobođenja od odgovornosti dužnika za štetu zbog nemogućnosti ispunjenja njegove obveze, razlog oslobođenja od objektivne odgovornosti za štetu i razlog ekskulpacije kod odgovornosti za štetu na temelju krivnje. Kao vrsta događaja, viša sila može biti prirodni događaj ili društveni događaj (ljudska radnja). Prirodni događaji, najčešće razne vrste elementarnih nepogoda (potresi, požari, erupcije vulkana, poplave i sl.) navode se kao klasični primjeri više sile iako je relativno malo takvih prirodnih događaja koji u potpunosti udovoljavaju nekim od bitnih kriterija više sile, posebno kriteriju nepredvidivosti. Društveni događaji kao događaji s karakterom više sile mogu biti zakoniti (npr. različite državne mjere zabrana i ograničenja) i nezakoniti (oružani sukobi, neredi, demonstracije i sl.).

Značaj više sile mijenjao se ovisno o promjenama i razvoju pravila o odgovornosti za štetu, a ona ovisno o općem stupnju razvoja društva i proizvodnje, pa je stoga sadržaj pojma više sile potrebno određivati uzimajući to u obzir. Viša sila kako je danas možemo i trebamo razumjeti, sadržajno ne odgovara onome što je nekad predstavljalo višu silu. Sve je manje uzroka, a posebno prirodnih pojava,

¹ Prof. dr. sc. Maja Bukovac Puvača, redovita profesorica Sveučilišta u Rijeci, Pravnog fakulteta, bukovac@pravri.hr

koji su toliko nepredvidivi ili nesavladivi da bi se mogli kvalificirati kao viša sila. S druge strane, taj isti industrijsko-tehnološki napredak doveo je do proizvodnje i masovne uporabe brojnih uređaja koji za okolinu predstavljaju veliku opasnost jer su povezani s povećanim rizikom nastanka štete. To je dovelo do općeg trenda postroženja pravila o izvanugovornoj odgovornosti za štetu, sve do one najstrože objektivne odgovornosti prema kojoj se odgovorna osoba ne može osloboditi odgovornosti čak ni u slučaju više sile. Takvih je slučajeva odgovornosti ipak još uvijek relativno malo (npr. odgovornost za štetu od nuklearnih uređaja i pogona), pa viša sila i dalje egzistira kao glavni razlog oslobođenja od objektivne izvanugovorne odgovornosti za štetu. Događaji s karakteristikama više sile utječu i na (ne)mogućnost ispunjenja ugovornih obveza, te dužnike oslobađaju odgovornosti za štetu zbog neispunjenja.

Neki su autori isticali da viša sila u stvarnosti ima mnogo manje značenje nego što joj se pridaje u pravnoj literaturi, te da su kod izvanugovorne odgovornosti za štetu događaji koji bi zadovoljavali pretpostavke više sile vrlo rijetki, dok se u ugovornom pravu umjesto instituta više sile koristi klauzula *rebus sic stantibus* (Gorenc, 1998:248). Još nedavno bismo bili skloni potpuno se složiti s navedenom tvrdnjom. Međutim, budući da u posljednja dva desetljeća svjedočimo zastrašujućem porastu događaja katastrofičnog karaktera, od onih prirodnih (svih vrsta elementarnih nepogoda, pandemije), do onih društvenih (ratnih zbivanja, sankcija), mislimo da viša sila kao institut zaslužuje da joj se (ponovo) posveti određena pažnja.

2. TEORIJE O VIŠOJ SILI I ZNAČENJE TOGA POJMA U SUVREMENOM OBVEZONOM PRAVU

2.1 Teorijska shvaćanja o višoj sili

Osnovna teorijska shvaćanja o višoj sili dijele se na subjektivna i objektivna te se s obzirom na to razlikuju tzv. subjektivna, objektivna i objektivno-subjektivna teorija više sile. Subjektivna (ili relativna) teorija više sile polazi od subjektivne odgovornosti za štetu, njenim se tvorcem smatra njemački pravnik Goldschmidt, a svoj je puni razvoj doživjela u francuskoj pravnoj znanosti (Ačanski, 1978:733-734). Pri određivanju pojma više sile isključivo se uzima u obzir ponašanje samog subjekta u odnosu na događaj više sile, bitno je utvrditi stupanj pažnje koju je on pokazao i suprotstavio okolnostima nastupanja događaja, jer se od njega zahtijeva da svoje mogućnosti i pažnju usmjeri na to da događaj više sile predvidi i da ga savlada (Ačanski, 1978:734). Prema ovoj teoriji viša sila je svaki događaj koji se ni uz najveću pažnju strane koja se na njega poziva nije mogao predvidjeti, a ni otkloniti (Babić, 2001, 441). Kao nedostatak ove teorije ističe se i to što gotovo da briše razliku između više sile i slučaja (Vedriš, Klarić, 2014:564, Vuković, 1951:56). Ovdje treba naglasiti da se takvi događaji i ponašanje odgovorne osobe u odnosu na njih, procjenjuju kao razlozi ekskulpacije u slučajevima primjene subjektivne odgovornosti na štetu.²

² Vidi infra, 3.4.

Objektivna (apsolutna) teorija više sile temelji se na objektivnoj odgovornosti za štetu i razvijala se usporedno s njom. Postavio ju je austrijski pravnik Exner, ali ju je razradio, dopunio i precizirao francuski pravnik Josserand (Ačanski, 1978:734, Babić, 2001:441). Budući da krivnja nije temelj objektivne odgovornosti, viša sila kao uzrok oslobođenja ne određuje se prema ponašanju subjekta u vezi sa događajem, odnosno s obzirom na njegovu krivnju. Vodi se računa samo o objektivnim činjenicama vezanim za nastanak i djelovanje događaja na koji se odgovorna osoba poziva, njegovu prirodu i jačinu, način nastupanja i okolnosti pod kojima je došlo do štetnih posljedica (Ačanski, 1978:734). Elementi kojima objektivna teorija određuje pojam više sile su objektivne prirode, a najčešće se navode nepredvidivost i nesavladivost događaja u strogom apsolutnom smislu i njegova vanjskost. Posebna se objektivnost postiže upravo elementom vanjskosti – događaj na koji se odgovorna osoba poziva potječe izvana, izvan samog tog subjekta i oblasti njegova djelovanja (Ačanski, 1978:734). Kao jedan od nedostataka ove teorije ističe se da je kod fizičkih osoba teško razlikovati unutrašnje događaje od vanjskih (Vuković, 1951:56).

Ni subjektivna ni objektivna teorija nisu se mogle u praksi dosljedno primijeniti u čistom obliku, jer je procjena na temelju samo subjektivnih ili objektivnih elemenata zahtijevala velik broj izuzetaka. Zato je nastala mješovita, objektivno-subjektivna teorija više sile, koja se temelji na objektivnoj teoriji o višoj sili, ali uzima u obzir i neke subjektivne elemente. Vanjskost događaja predstavlja i tu glavno obilježje pojma više sile pa ako događaj nije vanjski u odnosu na odgovornu osobu, njegove stvari i djelatnost, nema oslobođenja od odgovornosti. No, u obzir se uzimaju i subjektivni elementi: mogućnosti i ponašanje odgovorne osobe, odsustvo krivnje i nepredvidivost i nesavladivost događaja (Ačanski, 1978:733). Ova je teorija prihvaćena u suvremenim pravnim porecima, pa tako i u našem.

2.2 Pojam više sile u poredbenom i europskom pravu

Naziv viša sila predstavlja doslovan prijevod latinskog *vis maior*,³ prisutan i u poredbenom pravu kao *force majeure* u Francuskoj, *höhere Gewalt* u Njemačkoj, *forza maggiore* u Italiji, dok se u angloameričkom pravu koriste izrazi *act of God* ili *Queen's enemy* (Ačanski, 1978:730). Viša sila u poredbenom pravu nema jednak sadržaj, odnosno ne obuhvaća identične događaje, niti oslobađa od objektivne odgovornosti na jednak način i pod istim pretpostavkama. U austrijskom pravu ne postoji opća odredba o objektivnoj odgovornosti, već su pojedini rizici regulirani posebnim propisima i sudovi vrlo oprezno dopuštaju analogiju. Kao razlog oslobođenja od odgovornosti neki od tih propisa iako ne spominju višu silu priznaju prigovore tzv. „neizbježivog događaja“ (*unabwendbares Ereignis*) koji je širi i u sebi uključuje i višu silu, dok se viša sila (*höhere Gewalt*) javlja kao jedini razlog egzoneracije u nekim posebnim slučajevima objektivne odgovornosti, npr. imatelja instalacija struje i plina (Koch, Koziol, 2002:25-27, Von Bar, Clive, 2009:3704). Njemačko pravo u većini propisa o objektivnoj odgovornosti za temelj oslobođenja priznaje isključivo višu silu (*höhere Gewalt*) kao nepredvidiv prirodni događaj, dok su nepredvidive i neizbježive radnje trećih osoba kao prigovori

³ Iako se za višu silu rimski pravници nisu koristili izrazom *vis maior* već *casus maior*, odnosno *casus fortuitus* (*casus cui humana infirmitas resistere non potest* – događaj kojem se ljudska slabost ne može suprotstaviti), za razliku od običnog slučaja, *casus* i neznatnog slučaja, *casus minor*. Danas uobičajeni naziv – *vis maior* stvoren je tek u srednjem vijeku.

u tom smislu mnogo rjeđe priznati, uglavnom u okviru međusobnih odnosa solidarno odgovornih subjekata (Von Bar, Clive, 2009:3704). U francuskom pravu pojam više sile uključuje prirodne događaje, radnje oštećenika i trećih osoba, koje su u odnosu na štetnika vanjske, nepredvidive i neizbježive (Galand-Carval, 2002:147) pri čemu se, iako sve moraju biti ispunjene kumulativno, neizbježivost ističe kao njihova najbitnija karakteristika (Von Bar, Clive, 2009:3700).⁴ Vrlo mali praktični značaj viša sila ima u engleskom odštetnom pravu, gdje *Act of God* obuhvaća samo prirodne događaje (Van Dam, 2007:259), a dokazivanje da je šteta rezultat „neizbježnog događaja“ nema funkciju prigovora koji oslobađa od objektivne odgovornosti za štetu, već nepostojanja krivnje u slučajevima primjene pravila o subjektivnoj odgovornosti (Von Bar, Clive, 2009:3707).

Pojam više sile kao razlog oslobođenja od objektivne odgovornosti za štetu posredno definiraju i *soft law* izvori europskog odštetnog prava. Tako PETL (*Principles of European Tort Law*)⁵ u čl. 7:102. kao razlog mogućeg isključenja ili umanjenja odgovornosti navode nepredvidiv i nesavladiv prirodni događaj ili radnju treće osobe.⁶ DCFR (*Draft Common Frame of Reference*)⁷ u Knjizi VI, čl. 5:302 opisno određuje višu silu kao događaj „izvan kontrole“, koji je izvanredan (abnormalan) i ne može se izbjeći niti jednom razumnom mjerom, te se ne može smatrati rizikom na strani te osobe.⁸ U komentaru se ističe da događaj izvan kontrole karakteriziraju dva elementa – činjenični i normativni. Na činjeničnom je planu bitno da se uzrok štete nije mogao otkriti ili spriječiti čak i da su poduzete sve mjere koje su se s obzirom na okolnosti mogle očekivati, dok je u normativnom bitno da šteta nije posljedica ostvarenja upravo onog rizika zbog kojeg je i propisana objektivna odgovornost za štetu (Von Bar, Clive, 2009:3699). Nebitno je radi li se o prirodnom događaju ili ljudskoj radnji (treće osobe ili samo oštećenika), već samo činjenica da se ni uz upotrebu najvišeg stupnja pažnje i razuma taj događaj nije mogao predvidjeti ili, da se predvidio nije mogao biti spriječen (Von Bar, Clive, 2009:3699).

Pojam više sile nema jednak sadržaj u različitim područjima primjene prava Europske unije i Sud EU u svojoj praksi tumači njegovo značenje samo u odnosu na pravni okvir u kojem bi viša sila trebala proizvesti učinke (primjenu odredbi pojedine uredbe, direktive ili drugog izvora europskog prava). Kada se govori o pojmu više sile u europskom pravu, uz pozivanje na neke od presuda Suda EU, nužno je naglasiti da se radi o pojedinim karakteristikama događaja (okolnosti) koje se ističu i ponavljaju u praksi toga suda, ali ne predstavljaju opći pojam više sile. Tako „prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda pojam više sile treba shvatiti u smislu neuobičajenih i nepredvidivih okolnosti na koje osoba koja se na njih poziva nema

4 DCFR, Komentar, str. 3700.

5 Više o PETL vidi kod: Petrić, S. (2012), Načela europskog odštetnog prava (PETL), U: Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, br.10, Mostar, 63-77

6 Art. 7:102. *Defences against strict liability*

(1) *Strict liability can be excluded or reduced if the injury was caused by an unforeseeable and irresistible*

a) *force of nature (force majeure), or*

b) *conduct of a third party.*

7 Više o DCFR vidi kod: Petrić, S. (2009), Nacrt Zajedničkog referentnog okvira za europsko privatno pravo, U: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1, 473-513

8 VI.-5:302: *Event beyond control*

A person has a defence if legally relevant damage is caused by an abnormal event which cannot be averted by any reasonable measure and which is not to be regarded as that person's risk.

utjecaj i čije se posljedice nisu mogle izbjeći unatoč svim uložnim naporima."⁹ Viša sila "mora se shvatiti u smislu nenormalnih i nepredvidivih okolnosti, izvan kontrole stranke koja se na njih poziva, čije se posljedice, usprkos svoj dužnoj pažnji, nisu mogle izbjeći. Jedan od sastavnih elemenata pojma više sile je događanje događaja izvan kontrole osobe koja se na nju želi osloniti, odnosno nešto na što ona ne može utjecati."¹⁰ Nadalje, "...pojmovi „viša sila“ ili „nepredvidive okolnosti“ sadržavaju objektivni element, koji se odnosi na neuobičajene okolnosti izvanjske tužitelju, i subjektivni element koji uključuje njegovu obvezu da se zaštiti od posljedica neuobičajenog događaja poduzimajući odgovarajuće mjere a da pritom ne snosi prekomjernu štetu."¹¹

2.3 Pojam više sile u našoj građanskopravnoj teoriji

U našoj starijoj građanskopravnoj teoriji viša sila se definirala kao nepredvidiv i nesavladiv događaj, nastao bez krivnje odgovorne osobe, vanjski u odnosu na tu osobu, na stvari kojima se služi i djelatnost koju obavlja, a koji je prouzročio određene građanskopravne posljedice (Ačanski, 1978:730-734). Smatrala se i posebnom vrstom slučaja, koju karakteriziraju posebni elementi koji je čine tzv. "kvalificiranim slučajem" (Jakšić, 1960:276), događajem (stanjem) koji se nije mogao ni predvidjeti, ni ukloniti, ni izbjeći, te time sprječava nekoga da ispuni svoju obvezu ili izbjegne prijeteću štetu (Vuković, 1971:153), te vanjskim događajem ili pojavom koja je po snazi svog djelovanja u toj mjeri jača od samog čovjeka da njezino djelovanje nastupa nezavisno od čovjekove volje, jer se ono ni objektivno nije moglo predvidjeti, ni izbjeći ili otkloniti, iako dovodi do postanka, promjene ili prestanka određenog pravnog odnosa (Vizner, 1978:778). Navedene su definicije i dalje aktualne, jer se u pogledu temeljnih karakteristika više sile zapravo ništa nije promijenilo. Zato ih i novija teorija prihvaća i ističe izvanrednost, vanjskost, nemogućnost predviđanja, sprječavanja, otklanjanja ili izbjegavanja kao karakteristike koje mora imati neki događaj da bi se mogao smatrati višom silom (Klarić, Vedriš, 2014:602, Bukovac Puvača et al., 2015:131-132, Bevanda, 2020:74-75).

Dio naše teorije višu silu navodi kao razlog isključenja protupravnosti (Vuković, 1971:153, Klarić, Vedriš, 2014:602) dok drugi smatraju da viša sila prekida uzročnu vezu između štetne radnje i štete (Perović, Stojanović, 1980:1653). Budući da se kod objektivne odgovornosti za štetu od opasnih stvari i djelatnosti u našem pravu uzročnost predmnijeva (čl. 1063. Zakona o obveznim odnosima¹²), dokazivanje da je do štete došlo zbog nekog vanjskog uzroka s obilježjima više sile zapravo znači obaranje navedene predmnijeve. Zato je u takvim situacijama logičnije višu silu kvalificirati kao uzrok koji je doveo do prekida (predmnijevane) uzročne veze, a ne kao uzrok koji je doveo do isključenja protupravnosti. U slučajevima primjene odgovornosti na temelju krivnje, ako je šteta prouzročena višom silom oštećenik neće moći dokazati uzročnu vezu između štetne radnje i štete. Ovdje, dakle, viša sila ne djeluje na način da prekida uzročnu vezu, već onemogućava

9 Presuda od 18. srpnja 2013, Eurofit SA protiv Bureau d'intervention et de restitution belge (BIRB), C-99/12, ECLI:EU:C:2013:487, t. 31. i 32. i tamo citirane odluke.

10 Presuda od 8. srpnja 2010, Europska komisija protiv Talijanske Republike, C-334/08, ECLI:EU:C:2010:414, t. 46-49 i tamo citirane odluke.

11 Presuda od 19. lipnja 2019, RF protiv Europske komisije, C-660/17 P, ECLI:EU:C:2019:509, t. 20.

12 Zakon o obveznim odnosima. NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21 (dalje: ZOO)

da ona bude uspostavljena tj. dokazana. Međutim, s obzirom na to da u svakom slučaju kada se nastanak štete može pripisati višoj sili ne dolazi do odgovornosti potencijalno odgovorne osobe, činjenica je li došlo do isključenja protupravnosti ili prekida uzročne veze, zapravo i nema značajnije praktično značenje (Bukovac Puvača et al., 2015:96).

3. VIŠA SILA KAO RAZLOG OSLOBOĐENJA ODOBJEKTIVNE ODGOVORNOSTI PREMA ODREDBAMA ZAKONA O OBVEZNIH ODNOSIMA

3.1 Općenito o višoj sili u odredbama Zakona o obveznim odnosima

Zakonodavci se u pravilu ne upuštaju u definiranje pojma više sile što se obrazlaže činjenicom da je ona sastavljena od neograničenog niza činjenica, koje se nekim apstraktnim pravilom ne mogu obuhvatiti i zato se mogu samo cijeliti od slučaja do slučaja (Vuković, 1971:153). „Naime, odgovor na pitanje koja jačina vjetrova ima karakter više sile ovisi o konkretnim okolnostima, tako da postavljeno pitanje nije materijalno pravne naravi, jer ovisi o činjeničnim okolnostima svakog konkretnog slučaja.“¹³ Iako je definiranje više sile prepušteno pravnoj teoriji i sudskoj praksi, najčešće propisi sadrže neka određenja tog pojma kroz nabrojavanje njegovih obilježja, što vrijedi i za ZOO koji izričito, općom formulacijom ne definira višu silu, ali određuje pojedina njena obilježja. U odnosu na odredbe ranijeg Zakona o obveznim odnosima¹⁴, njegove su temeljne odredbe o uzrocima koje možemo smatrati višom silom (čl. 343.¹⁵, 373.¹⁶ i 1067. ZOO) nešto preciznije, tj. upotpunjene dodatnim karakteristikama tih uzroka, neke su izmijenjene zbog promjene vrste odgovornosti,¹⁷ a dio ih nakon 1. srpnja 2018. više nije na snazi.¹⁸ Višu silu kao mogući razlog egzoneracije uz slične formulacije sadržavali su i neki posebni propisi u kojima je bila propisana ugovorna objektivna odgovornost za štetu (ugovori o prijevozu), a na koju se sada primjenjuju odredbe ZOO-a.¹⁹ Općenito se može reći da je u samom ZOO-u u posljednjih petnaestak godina došlo do

13 VSRH, Rev 1309/09-2 od 29. lipnja 2011., ECLI:HR:VSRH:2011:6677

14 Zakon o obveznim odnosima. NN 53/91, 73/91, 3/94, 111/93, 107/95, 7/96, 91/96, 112/99, 88/01, 35/05 (dalje: stari ZOO)

15 Za oslobađanje dužnika od odgovornosti zbog neispunjenja obveze čl. 343. ZOO predviđa: „Dužnik se oslobađa odgovornosti za štetu ako dokaže da nije mogao ispuniti svoju obvezu, odnosno da je zakasnio s ispunjenjem obveze zbog vanjskih, izvanrednih i nepredvidivih okolnosti nastalih poslije sklapanja ugovora koje nije mogao spriječiti, otkloniti ili izbjeći.“ U odnosu na formulaciju iz čl. 263. starog ZOO-a došlo je do dopune odredbe karakteristikama tih okolnosti, za koje je sada izričito propisano da trebaju biti vanjske, izvanredne i nepredvidive. U odnosu na oslobađanje iz čl. 1067. ZOO treba naglasiti da se ovdje radi o subjektivnoj procjeni (ne)mogućnosti sprječavanja, otklanjanja i izbjegavanja (dužnik ih nije mogao spriječiti, otkloniti ili izbjeći). Također, naglašena je i izvanrednost okolnosti, koja se u čl. 1067. ZOO-a ne spominje.

16 U čl. 373. st. 1. ZOO uređuje nemogućnost ispunjenja za koju ne odgovara nijedna strana: „Kad je ispunjenje obveze jedne strane u dvostrano obveznom ugovoru postalo nemoguće zbog izvanrednih vanjskih događaja nastalih nakon sklapanja ugovora a prije dospelosti obveze, koji se u vrijeme sklapanja ugovora nisu mogli predvidjeti, niti ih je ugovorna strana mogla spriječiti, izbjeći ili otkloniti te za koje nije odgovorna ni jedna ni druga strana, gasi se i obveza druge strane, a ako je ova nešto ispunila od svoje obveze, može zahtijevati vraćanje po pravilima o vraćanju stečenog bez osnove.“

17 Tako je za oslobađanje odgovornosti prijevoznika za gubitak, oštećenje i zakašnjenje pošiljke stari ZOO u čl. 671. st. 1. spominjao strane uzroke „koji se nisu mogli predvidjeti, ni izbjeći ili otkloniti.“ Sada ZOO u čl. 683. ZOO-a propisuje da prijevoznik odgovara osim ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje, pa se više ne radi o objektivnoj odgovornosti za štetu.

18 „Okolnosti koje nije mogao izbjeći ili otkloniti“ iz čl. 877. st. 4. starog ZOO-a, u novom ZOO-u su ušle u čl. 901. koji nije na snazi od 1. srpnja 2018., isto kao i čl. 902. ZOO-a u kojem su „izvanredne okolnosti koje se nisu mogle predvidjeti, ni izbjeći ili otkloniti“ iz čl. 878. st. 1. starog ZOO-a bile postale „vanjske izvanredne i nepredvidive okolnosti.“ Vidi čl. 2. Zakona o izmjenama Zakona o obveznim odnosima (NN 29/18).

19 Tako je, npr. Zakon o prijevozu u cestovnom prometu (NN 36/98, 83/02, pročišćeni tekst 26/03, dalje ZPCP) sve do izmjena i dopuna iz 2002. godine (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u cestovnom prometu, NN 83/02; pročišćeni tekst NN 26/03), sadržavao odredbe o ugovorima o prijevozu, temeljem kojih se objektivne odgovornosti prema putniku prijevoznik mogao potpuno ili djelomično osloboditi ako je dokazao da je štetu prouzročio sam putnik ili da je šteta nastala zbog „uzroka koji se nije mogao predvidjeti, izbjeći ili ukloniti“ (čl. 103. st. 2. ZPCP). Radilo se o šteti koja nastane zbog „smrti, tjelesne ozljede ili duševne boli putnika, prouzrokovane nezgodom od početka do završetka prijevoza, te za šteti nastaloj zbog zakašnjenja, prekida ili neizvršenja prijevoza“ (čl. 102. st. 1. ZPCP), a prijevoznik je imao pravo zahtijevanja povrata dijela ili cijelog iznosa isplaćene naknade prema trećoj osobi, čijom krivnjom je šteta nastala (čl. 103. st. 1., 2., i 3. ZPCP).

preciziranja formulacija koje određuju karakteristike koje događaj mora imati da bi doveo do oslobađanja od odgovornosti i smanjivanje broja posebnih odredbi koje ih sadrže.

Zakon o energiji²⁰ sadrži vlastita obilježja pojma više sile i primjere istih. Tako u članku 43. st. 1. isključuje odgovornost energetske subjekata za štetu nastalu zbog više sile, pod kojom se smatraju svi događaji i okolnosti "koji, da su i mogli biti predviđeni, ne bi mogli biti spriječeni i na koje se ne može utjecati, umanjiti ih, otkloniti ih ili ukinuti njihovo djelovanje." Kao viša sila primjerično se navode elementarne nepogode (potres, poplava, udar munje, oluja, suša, djelovanje leda i drugo), epidemije, eksplozije koje nisu posljedica nepravilnog i nepažljivog rukovanja i koje se nisu mogle predvidjeti, a nisu posljedica dotrajalosti materijala i opreme, rat, pobuna ili sabotaža, kibernetički/internetski napad, odluke Vlade Republike Hrvatske u slučaju poremećaja na domaćem tržištu, te drugi događaji i okolnosti za koje u slučaju dvojbe arbitraža odluči da se radi o višoj sili (čl. 43. st. 2. ZE). Treba, međutim, naglasiti da sama činjenica da je došlo do ostvarenja događaja koje ovaj propis navodi kao primjere više sile, ne znači da se energetske subjekt automatski oslobađa od odgovornosti za štetu nastalu u svezi uporabe njihovih stvari za koje se utvrdi da su opasne. U takvim se okolnostima, prema stajalištu Vrhovnog suda Republike Hrvatske²¹ ne može izbjeći primjena odredbi ZOO-a o isključenju odgovornosti vlasnika opasne stvari, odnosno on mora oboriti predmnijevu uzročnosti iz čl. 1063. ZOO-a.²²

3.2 Viša sila kao razlog egzoneracije za štete od opasnih stvari i djelatnosti (čl. 1067. st. 1. ZOO)

3.2.1 Nepredvidivi uzrok koji se nalazio izvan stvari, a koji se nije mogao spriječiti, izbjeći ili otkloniti

Kao razlog oslobođenja od odgovornosti vlasnika opasne stvari ZOO u čl. 1067. st. 1. višu silu opisuje kao nepredvidivi uzrok koji se nalazio izvan stvari, a koji se nije mogao spriječiti, izbjeći ili otkloniti.²³ Stari ZOO je u čl. 177. st. 1. višu silu opisivao kao uzrok "koji se nalazio izvan stvari, a čije se djelovanje nije moglo predvidjeti, ni izbjeći ili otkloniti." „Postojanje kvrge u drvetu koje se strojno obrađuje nije objektivno nepredvidljivo. Upravo suprotno, kvrge u drvetu su česta pojava, kod strojne obrade drveta mogu činiti znatne teškoće, pa stoga njihovo postojanje kao predvidivo ne predstavlja višu silu, koja bi oslobađala štetnika objektivne odštetne odgovornosti. ²⁴ Vanjskost događaja više sile izričito se zahtijeva kod objektivne odgovornosti za štetu, jer je temelj te odgovornosti upravo povećana opasnost nastanka štete po okolinu, a kada se za uzrok štete ne bi tražilo da bude vanjski, bila bi dovedena u pitanje sama svrha zbog koje je za određenu

²⁰ Zakon o energiji. NN 120/12, 14/14, 95/15, 102/15, 68/18 (dalje: ZE)

²¹ Vidi sudska praksa infra, 3.3.2.

²² "Šteta nastala u vezi s opasnom stvari, odnosno opasnom djelatnošću smatra se da potječe od te stvari, odnosno djelatnosti, osim ako se dokaže da one nisu bile uzrok štete." (čl. 1063. ZOO)

²³ Čl. 1067. st. 1. ZOO: (1) Vlasnik se oslobađa odgovornosti ako dokaže da šteta potječe od nekog nepredvidivog uzroka koji se nalazio izvan stvari, a koji se nije mogao spriječiti, izbjeći ili otkloniti.

²⁴ VSRH, Rev-3576/1999-2, od 29. siječnja 2003., ECLI:HR:VSRH:2002:4986

stvar ili djelatnost propisana objektivna odgovornost za štetu.

Oboriti predmnijevu uzročnosti znači dokazati da uzrok štete nije posljedica svojstava opasne stvari niti vršenja opasne djelatnosti, tj. da se uzrok štete ne nalazi u području građanskopravne odgovornosti odgovorne osobe i ne predstavlja rizik za koji ona treba snositi štetne posljedice (Ačanski, 1978:738). Viša sila mora biti uzrok štete koji se nalazio izvan ne samo same opasne stvari već i okvira djelatnosti koja je poduzeta od strane imatelja u vezi s opasnom stvari (Vizner, 1978:779).

Iako je viša sila zadržala svoja temeljna obilježja, u novoj je zakonskoj formulaciji (čl. 1067. st. 1. ZOO) izdvojena nepredvidivost kao temeljno obilježje samog uzroka (dok je prema ranijoj formulaciji nepredvidivo trebalo biti djelovanje tog uzroka), te dodana nemogućnost njegova sprječavanja. Moglo bi se zaključiti da je odgovornost na ovaj način donekle normativno postrožena, jer ispada da je potrebno da i sam uzrok bude nepredvidiv (a ne samo njegovo djelovanje). Teško je u suvremeno doba naći primjer takvih uzroka koji su sami po sebi nepredvidivi, dok je puno životnije da je uzrok, iako sam po sebi predvidiv, imao nepredvidivo djelovanje i posljedice, jer je npr. bio nepredvidivo snažan, trajao nepredvidivo dugo i sl. Nepredvidivost dakle ne podrazumijeva opću, apstraktnu ili apsolutnu nemogućnost njegova predviđanja, jer predviđanje ne znači uzimanje u obzir opće mogućnosti događaja bilo kada i bilo gdje (Ačanski, 1978:735). Za neke prirodne katastrofe, koje su još ne tako davno bile apsolutno nepredvidive, danas je moguće relativno precizno predvidjeti vrijeme i mjesto njihova nastanka, snagu i sl. Ono po čemu se mogu kvalificirati kao viša sila je činjenica da ih se, bez obzira na to ne može spriječiti.

Da ZOO kod više sile ima u vidu objektivnu predvidivost proizlazi iz formulacije čl. 1067. st. 1. („...nepredvidivog uzroka koji se nalazio izvan stvari, a koji se nije mogao spriječiti, izbjeći ili otkloniti.“), za razliku od radnje oštećenika ili treće osobe kod kojih se radi o subjektivnoj predvidivosti („...koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao ni izbjeći, ni otkloniti.“ (čl. 1067. st. 2. ZOO-a)). Iako je događaj bio predvidiv to ne znači da ga je odgovorna osoba mogla spriječiti, izbjeći ili otkloniti. Težište kod procjene nekog uzroka kao više sile ipak je na njegovoj neizbježivosti i neotklonjivosti, dok nepredvidivost olakšava odgovornoj osobi oslobođenje od odgovornosti jer joj je mogućnost njegova sprječavanja, izbjegavanja odnosno otklanjanja bila otežana ili onemogućena. Ukoliko je događaj bio predvidiv, odgovornoj je osobi bilo lakše izbjeći ili otkloniti ga, pa će se teže osloboditi od odgovornosti (Vizner, 1978:787).

Nesavladivost je obilježje uzroka koje ukazuje na to da se on nameće osobi i vlada njome, jačina kojom nastupa je izvan njenih mogućnosti, ona ga ne može spriječiti, izbjeći niti svladati. Ovo je obilježje konkretno i treba ga shvatiti u relativnom smislu. Malo je događaja koji su apsolutno nesavladivi, ali apsolutna sigurnost je preskupa, traži stopostotnu opreznost i život čini nepodnošljivim, bez slobodnog djelovanja (Ačanski, 1978:736). Nesavladivost je često povezana s pitanjem je li događaj bio rijedak, izuzetan, neobičan jer se s obzirom na to određuje obveza odgovorne osobe da bude opremljena sredstvima za

savlada vanje takvog događaja (Ačanski, 1978:737).

3.2.2 Nepredvidivost i nesavlada vanost isključive radnje oštećenika ili treće osobe

I isključiva radnja oštećenika ili treće osobe mogu vlasnika opasne stvari i osobu koja obavlja opasnu djelatnost osloboditi od odgovornosti ako su za njih bile nepredvidive i nesavlada vne („...šteta nastala isključivo radnjom oštećenika ili treće osobe, koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao ni izbjeći, ni otkloniti...”, čl. 1067. st. 2. ZOO) Upravo ovo povezivanje karakteristika nepredvidivosti i nesavlada vnosti uz radnju oštećenika i radnju treće osobe dovelo je do stava, kojem se i mi priklanjamo, da su te radnje zapravo posebni slučajevi više sile (Cigoj, 1972:299). Ipak je potrebno naglasiti već ranije navedenu razliku u pogledu činjenice kakva se nepredvidivost i nesavlada vnost traži. Kod više sile ona je objektivna, dok je za radnju oštećenika i treće osobe dovoljna i subjektivna, tj. te radnje imaju za odgovornu osobu karakter više sile, ona ih nije mogla predvidjeti ni izbjeći ni otkloniti njihove posljedice.

3.3 Viša sila u našoj sudskoj praksi

3.3.1 Starija sudska praksa

Naša je starija sudska praksa, prije donošenja ZOO-a, pokušavala dati pozitivno određenje pojma više sile: pod višom silom razumijevaju se činjenice koje leže izvan volje i mogućnosti štetnika (Pr. V .s. Hrv. od 4.12.1947. Gž 1090-47); pod višom silom razumijeva se svaki događaj, koji dolazi izvana (npr. poplava, požar, potres) ili je nastao po ljudskom utjecaju, a koje se ne može ni predvidjeti ni otkloniti (Pr. V. s. Hrv. od 20. 12. 1950. Gž 221-50); viša sila mora biti takva, da se događaj ne može nikakvim mjerama ni prethodnim oprezom otkloniti, a ne smije biti ni posljedica osobitosti vozila. Neotklonjivost se treba prosuđivati objektivno, a ne po konkretnim prilikama odgovorne osobe. U upravljanju automobilom klizav teren za kišnih dana je normalna okolnost, s kojom se mora računati i stoga ona ne može biti viša sila (Pr. V. s. Hrv. od 1.2.1954. Gž 86-53) (Vuković, 1971:153).

Kasnije se sudska praksa uglavnom zadržavala na negativnom određenju više sile, te navodila što viša sila nije: nevrijeme sa udarom groma, koji je izazvao prenapon u električnoj mreži, ne smatra se višom silom (VSRH, Rev-1686/91. od 21.11.1991. Izbor 93.); kvarovi na električnim vodovima što ih je izazvalo nevrijeme ne mogu se smatrati kvarovima izazvanim višom silom, jer nevrijeme nije nepredvidiv događaj (Vs, Gž-639/73 od 23.01.1974.); udar groma na stražarskome mjestu na kojem stoji vojnik opremljen i metalnim predmetima nije takav objektivno nepredvidiv i neuklonjiv događaj (viša sila) koji bi državu oslobađao od njezine objektivne odštetne odgovornosti (Vs, Gž-492/75 od 22.04.1975.); da bi neki događaj imao pravno obilježje više sile, potrebno je, uz ostalo, da je nepredvidiv, izvanredan, a prodor vode u tunel ne može se smatrati takvim događajem jer su osobe koje izvode radove pod zemljom (u tunelima, rudnicima i sl.) redovito izložene opasnosti od prodora vode (Vs, Gž-3903/75 od 16.12.1976.) (Crnić, 2012:185).

Izuzetno, nalazimo i pozitivna određenja više sile: utjecaj ratnih prilika na obujam turističke djelatnosti može imati značenje ugovorom predviđene više sile, koja utječe na visinu zakupnine (Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev, 2141/98, od 23.X.2001.).²⁵

3.3.2 Novija sudska praksa

U odlukama donesenim u posljednjih dvadesetak godina Vrhovni je sud često odlučivao o razgraničenju događaja koji predstavljaju višu silu od onih koji se mogu kvalificirati kao slučaj i zato ne oslobađaju od objektivne odgovornosti za štetu. Tako je u svojoj odluci Rev 556/08-2 od 20. svibnja 2009. godine naglasio da: "Viša sila i slučaj su međusobno različiti pravni pojmovi koji se međusobno isključuju. Dakle, ako je jedan događaj imao obilježje više sile, onda ne može imati i obilježje slučaja. Prema pravnoj teoriji viša sila objektivno je nepredvidiva i neuklonjiva, dok se kod slučaja nepredvidivost i neuklonjivost ne zahtijevaju. Dakle, slučaj je događaj, koji da se predvidio se mogao spriječiti, dok je viša sila događaj koji i da se mogao predvidjeti se ne bi mogao spriječiti. Oborine u vidu jake i dugotrajne kiše tijekom zimskih mjeseci u priobalnom području Republike Hrvatske (S. J., K., D.) jesu prirodna i ne tako rijetka pojava, koja je dakle predvidiva, baš kao i mogućnost stvaranja vodenih bujica koje su često posljedica jakih oborina. U takvim okolnostima ne može se prihvatiti ocjena nižestupanjskih sudova da bi jaka i duga kiša i njome prouzročena vodena bujica se mogli smatrati višom silom ili slučajem, a što da bi bio razlog za ekskulpaciju tužene od odgovornosti za navodno nastalu štetu tužitelju, a u smislu odredbe čl. 154. ZOO."²⁶

I u slučaju u kojem su nižestupanjski sudovi srčani udar vozača bili kvalificirali kao višu silu i tuženika oslobodili odgovornosti za štetu nastalu tužiteljici (putnici u automobilu), Vrhovni sud je naglasio da je viša sila objektivno nepredvidiva i neuklonjiva, dok se kod slučaja nepredvidivost i neuklonjivost ne zahtijevaju, te da bi se slučaj da se predvidio mogao spriječiti, dok je viša sila takav događaj koji se i da se mogao predvidjeti ne bi mogao spriječiti.²⁷ Zato „prema stajalištu revizijskog suda, pretrpljeni srčani udar (infarkt) vozača tijekom vožnje ne tretira se kao oslobađajuća viša sila - već kao slučaj za koji se odgovara. Stoga se ne može prihvatiti ocjena nižestupanjskih sudova da je u konkretnom slučaju riječ o višoj sili, a što bi bio razlog za ekskulpaciju tuženika."²⁸

U predmetu Rev 2211/10-2 od 9. travnja 2014.,²⁹ Vrhovni je sud ukinuo nižestupanjske odluke i predmet vratio na ponovno odlučivanje. Predmet spora je bio zahtjev tužiteljice za naknadom štete nastale zbog strujnog udara na krave tijekom olujnog nevremena od kojih su neke smrtno stradale, a neke prestale davati mlijeko. Nižestupanjski su sudovi, primjenjujući odredbu čl. 31.b tada važećeg Zakona o energiji³⁰ nastanak štete pripisali višoj sili za koju tuženik

25 Ing registar sudske prakse, 2003., Br. 1 1.1-28.II, str. 18.

26 VSRH, Rev 556/08-2 od 20. svibnja 2009., ECLI:HR:VSRH:2009:1085

27 VSRH, Rev 930/09-2 od 31. siječnja 2012., ECLI:HR:VSRH:2012:4641

28 VSRH, Rev 930/09-2 od 31. siječnja 2012., ECLI:HR:VSRH:2012:4641

29 VSRH, Rev 2211/10-2 od 9. travnja 2014., ECLI:HR:VSRH:2014:3704

30 Navedeni je propis (kao i sada važeći) propisivao isključenje odgovornosti energetskih subjekata u slučaju više sile i primjerično navodio takve događaje : elementarne nepogode (potres, poplava, udar grama, oluja, suša, djelovanje leda i drugo), epidemije, eksplozije koje nisu posljedica nepravilnog i nepažljivog rukovanja i koje se nisu mogle predvidjeti a nisu posljedica

ne odgovara. Vrhovni sud nije prihvatio takav zaključak nižestupanjskih sudova istaknuvši da je odredbom čl. 1063. Zakona o obveznim odnosima propisana predmnijeva uzročnosti za štetu nastalu od opasne stvari na način da se smatra da šteta potječe od te stvari odnosno djelatnosti, osim ako se dokaže da one nisu bile uzrok štete. Ocijenio je da zračna elektro mreža opasna stvar, jer njeno postojanje predstavlja povećanu opasnost prouzročenja štete za okoliš, pa se njezin vlasnik mogao osloboditi odgovornosti ako dokaže da šteta potječe od više sile. Za konkretan slučaj, prema mišljenju Vrhovnog suda, „nije za zaključiti da je riječ o višoj sili budući da su svjedoci u postupku nevrjeme na dan štetnog događaja opisali kao nevrjeme s jakim vjetrom, a koje ovaj sud smatra prirodnom i ne tako rijetkom pojavom koja je dakle predvidiva (tako u odluci Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj Rev-1686/91, Izbor 93/120 „Nevrijeme s udarom groma koji je izazvao previsoki napon u električnoj mreži ne smatra višom silom“).“³¹ Budući da se tuženik nije pozvao na okolnost da bi šteta nastala radnjom treće osobe (1067. st. 2. ZOO), ni po tom se osnovu njegova odgovornost ne može isključiti, međutim „s obzirom na pogrešan pravni pristup nižestupanjskih sudova, nisu raspravljene okolnosti glede oslobođenja tuženika od odgovornosti pozivom na radnje oštećenika, tj. tužiteljice, pa makar i djelomično, a upravo na tome je ustrajavao tuženik kada je isticao da je do štetnog događaja došlo zbog nemara i propusta tužiteljice, a iz razloga što su instalacije u štali bile neispravne i u lošem stanju.“³²

U Revr 1719/15-2, od 26. listopada 2016. tužiteljica je u reviziji postavila materijalnopravno pitanje: „Da li je udar groma viša sila koja se ne može predvidjeti i ne mogu otkloniti njegove štetne posljedice i opasnost i štetne posljedice po ljude ili je udar groma prirodna pojava koja se povremeno javlja i predvidljiva je i može se otkloniti njegova opasnost i štetne posljedice po ljude?“³³ Predmet spora je bio zahtjev tužiteljice za naknadu štete koju je pretrpjela na radnom mjestu prilikom udara groma u metalnu rampu dok je kao policijski službenik-granični policajac obavljala posao dizanja metalne rampe na graničnom prijelazu. Vrhovni sud je zaključio: „...nevrjeme sa udarom groma, uslijed kojeg je u konkretnom slučaju došlo do udara u metalnu rampu kojom prilikom je tužiteljica pretrpjela tjelesne ozljede, je prirodni fenomen koji se povremeno javlja na svakom području i pritom izaziva razne štetne posljedice (tako i ovaj sud u Revx-487/09-2 od 5. studenoga 2009.) Stoga je pogrešan stav nižestupanjskih sudova da je udar groma viša sila koja bi tuženika oslobađala od odgovornosti za štetu u smislu odredbe čl. 1067. st. 1. ZOO.“³⁴

3.4 VIŠA SILA KAO RAZLOG EKSKULPACIJE I/ILI EGZONERACIJE

U sudskoj se praksi, a ponekad i literaturi, o višoj sili govori kao razlogu ekskulpacije, što je kod primjene iste kako razloga oslobođenja od objektivne odgovornosti pogrešno, jer kod te vrste odgovornosti krivnja (*culpa*) nije pretpostavka odgovornosti. Krivnja je temelj subjektivne odgovornosti, štetnik odgovara za štetu

dotrajalosti materijala i opreme, rat, pobuna ili sabotaža, odluke Vlade Republike Hrvatske...
 31 VSRH, Rev 2211/10-2 od 9. travnja 2014., ECLI:HR:VSRH:2014:3704
 32 VSRH, Rev 2211/10-2 od 9. travnja 2014., ECLI:HR:VSRH:2014:3704
 33 VSRH, Revr 1719/2015-2 od 26. listopada 2016., ECLI:HR:VSRH:2016:9196
 34 VSRH, Revr 1719/2015-2 od 26. listopada 2016., ECLI:HR:VSRH:2016:9196

koju je skrivio (namjerom ili nepažnjom). Bitno obilježje objektivne odgovornosti upravo je to da je ona neovisna o krivnji štetnika i njegovo dokazivanje da nije kriv (ekskulpacija) neće dovesti do oslobađanja od odgovornosti za štetu. Kod subjektivne odgovornosti za štetu, štetnik se oslobađa odgovornosti ako dokaže da nije kriv (kod odgovornosti na temelju predmnijevane krivnje) ili oštećenik (tužitelj) ne uspije dokazati njegovu krivnju (kod odgovornosti na temelju dokazane krivnje). O višoj sili kao razlogu ekskulpacije možemo, dakle, govoriti samo u okviru primjene odgovornosti na temelju krivnje, gdje će oslobađanje od krivnje ujedno značiti i oslobađanje od odgovornosti.

O višoj sili kao razlogu oslobođenja od objektivne odgovornosti za štetu govorimo kao o razlogu egzoneracije. Navedeno je jednostavno za primijeniti u sustavu u kojem je granica između subjektivne i objektivne odgovornosti za štetu jasno postavljena. To se, međutim, ne može reći za suvremeno odštetno pravo. Iako je u nacionalnim pravnim sustavima odgovornost na temelju krivnje pravilo, a objektivna odgovornost izuzetak, teško je jasno odrediti njihove granice, a one su i bitno različito postavljene u poredbenim pravnim sustavima odgovornosti. Postoje i tzv. sive zone odgovornosti, tj. područja odgovornosti za koja nije potpuno jasno primjenjuju li se na njih pravila o subjektivnoj ili objektivnoj odgovornosti.³⁵ U svakom slučaju, ako je viša sila uzrok nastanka štete, šteta se ne može pripisati krivnji štetnika niti ostvarenju rizika zbog kojeg je propisana objektivna odgovornost za štetu.

Upravo iz razloga što nema odgovornosti za štetu izazvanu višom silom ni kod primjene subjektivne ni kod primjene objektivne odgovornosti za štetu, neki smatraju da ona isključuje protupravnost. Smatramo da viša sila ipak prvenstveno djeluje na jednu drugu opću pretpostavku odgovornosti za štetu, a to je uzročna veza. Ona mora biti ispunjena kod obje vrste odgovornosti. Kod objektivne se postojanje uzročne veze predmnijeva, pa je na tuženiku teret dokaza da ne postoji (odnosno da je štetu prouzročila viša sila). Kod subjektivne, kod koje je teret dokaza uzročne veze na tužitelju, on u tome neće biti uspješan, jer će tuženik, ako je šteta posljedica više sile, moći dokazati da nije kriv. Ovdje će se, naravno, kao ključan problem javiti pitanje razlikovanja više sile i slučaja, o kojem upućujemo na ranije navedenu sudsku praksu u kojoj se ispravno poziva na nemogućnost sprečavanja kao temelj njihova razlikovanja (da se predvidio, slučaj se mogao spriječiti, a viša sila ne).

4 ZAKLJUČNE NAPOMENE

Temeljne karakteristike više sile kao razloga oslobođenja od odgovornosti u našem je pravu odredila još sudska praksa prije donošenja starog ZOO-a. One se kao takve nisu mijenjale, ali su se protekom vremena i razvojem društva mijenjali kriteriji po kojima su pojedini događaji mogli udovoljiti tim karakteristikama. Naše obvezno pravo, iako se po sustavu pravila o izvanugovornoj odgovornosti

³⁵ O tome više vidi: Bukovac Puvača M. (2009), „Sive zone“ izvanugovorne odgovornosti – područja moguće primjene pravila o odgovornosti na temelju krivnje i objektivne odgovornosti za štetu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1, 221-243

(posebno postojanjem općeg pravila o opasnim stvarima i djelatnostima) dosta razlikuje od nekih poredbenopravnih sustava, pojmu i karakteristikama više sile pristupa na jednak način: u propisima se ona samo posredno određuje, a sudovi procjenjuju odgovara li konkretan događaj traženim karakteristikama. Nema tog prirodnog ili društvenog događaja za koji se može dati načelan odgovor da predstavlja višu silu uvijek i u svim okolnostima, već u svakom pojedinom slučaju treba uzeti u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja. Usprkos tome, u našoj se sudskoj praksi još uvijek pojavljuju slučajevi koji traže odgovore na pitanja na koja je već odavno odgovoreno, poput onog je li udar groma viša sila. Naši sudovi pojam više sile tumače dosta restriktivno, za što smatramo da je ispravan pristup, jer bi se, posebno kada se radi o objektivnoj odgovornosti za štetu, u suprotnom moglo dovesti u pitanje samu svrhu propisivanja odgovornosti za štetu. U sudskoj praksi (a ponekad i teoriji) viša sila se navodi kao exkulpacijski razlog i u slučajevima u kojima se o njoj raspravlja u okviru primjene objektivne odgovornosti za štetu što je neprimjereno budući da se ta odgovornost ne temelji na krivnji odgovorne osobe.

Summary: *Force majeure is a ground for exemption from liability for damages, the meaning of which changes and depends on the evolution of liability rules and the general state of industrial-technical development of society. In order for a natural event or human action to have the character of force majeure, it must be an extraordinary, external event that cannot be foreseen and cannot be prevented, eliminated, or avoided. Courts assess, in each individual case, whether the event has these characteristics, and case law provides real insight into the content of the concept of force majeure in a particular jurisdiction. For this reason, after dealing with the theoretical concept of force majeure and the changes in some provisions of the regulations that provide it as a ground for exemption from liability, the focus will be on the older and more recent positions of our case law.*

Keywords: *force majeure, exoneration, strict liability, fault liability, dangerous thing, dangerous activity*

Navedeni izvori i korištena literatura

Ačanski, T. (1978), Viša sila, U: Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, III., Beograd, Službeni list SFRJ, 730-743

Babić, I. (2001), Leksikon obligacionog prava Beograd, Službeni list

Bevanda, M. (2020), Odštetno pravo, Objektivna deliktna odgovornost za štetu, Sveučilište u Mostaru, PresSuM

Bukovac Puvača M., Slakoper, Z., Belanić, L. (2015), Obvezno pravo, Posebni dio II, Izvanugovorni obvezni odnosi, Zagreb, Novi informator

Bukovac Puvača M. (2009), „Sive zone“ izvanugovorne odgovornosti – područja moguće primjene pravila o odgovornosti na temelju krivnje i objektivne

odgovornosti za štetu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1, 221-243

Cigoj, S. (1972), *Odškodinsko pravo Jugoslavije*, Ljubljana, Časopisni zavod uradni list SR Slovenije

Crnić, I. (2012), *Zakon o obveznim odnosima*, Zagreb, Organizator

Galand-Carval, S. (2002), France, U: Koch, B.A., Koziol, H. (ur.), *Unification of Tort Law: Strict Liability*, The Hague, London, New York, Kluwer Law International, 127-145

Gorenc, V. (1998), *Zakon o obveznim odnosima s komentarom*, Zagreb, RRiF-plus

Gorenc, V. (2005), *Komentar zakona o obveznim odnosima*, Zagreb, RRiF-plus

Jakšić, S. (1960), *Obligaciono pravo, Opšti dio*, Sarajevo, Veselin Masleša

Klarić, P., Vedriš, M. (2014), *Građansko pravo*, Zagreb, Narodne novine

Koch, B.A., Koziol, H. (2002), Austria, U: Koch, B.A., Koziol, H. (ur.), *Unification of Tort Law: Strict Liability*, The Hague, London, New York, Kluwer Law International, 9-41

Perović, S., Stojanović, D. (red.) (1980), *Komentar zakona o obligacionim odnosima*, Gornji Milanovac, Kragujevac, Kulturni centar, Pravni fakultet

Petrić, S. (2009), *Nacrt Zajedničkog referentnog okvira za europsko privatno pravo*, U: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1, 473-513

Petrić, S. (2012), *Načela europskog odštetnog prava (PETL)*, U: Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, br.10, Mostar, 63-77

Vizner, B. (1978), *Komentar zakona o obveznim (obligacionim) odnosima*, knjiga II, Zagreb

Von Bar, C., Clive, E., Schulte-Nölke, H. (ur.) (2009), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR) Outline Edition*, Sellier

Vuković, M. (1951), *Odgovornost za štetu u građanskom pravu*, Zagreb, Školska knjiga

Vuković, M. (1971), *Odgovornost za štete*, Zagreb, Prosvjeta

Zakon o obveznim odnosima. NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21